

Чурапчыга күн тахсар !

САҢА ОЛОХ

Чурапчы улуунун хаһыата

12+

2014 сыл
Сэтинньи
13
күнэ
чэппиэр
№ 161
(10980)

ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫҔЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

ТЫА ХАҢААЙЫСТЫБАТЫН ҮЛЭҢИТТЭРИН КҮНҮНЭН ЭБЭРДЭЛИИБИТ!

Улууспут бары тыа хаһаайыстыбатын үлэтинэн дарыктанааччыларын, хааччылар тэриштэлэр үлэһиттэрин профессиональнай бырааһынныкытынан — Тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттэрин күнүнэн эбэрдэлиибит!

Билиги улууспут, сүннүүнэн, тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттэринэн дарыктанарынан бу эйгэбэ үлэһиттэр социальнай-экономическай сайдыытыгар, олукпут-дьаһахпыт түтүспүтүгэр быһаарыылаах ороһу ылабыт. Минньигэс, интэһиттээх астаах-үөллээх, баай-таһым остоһулаах буолуубутугар эһиги киллэрэр кылааккыт улахан. Тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттэр, бородууксуйаны онорууга республикада улууспут инники күөҥнэ сылдьарыгар эһиги таһаарыылаах, күдээһинээх үлэһит билэ тирэх буолар.

Түмүктэнэн ээрэр 2014 сылга ситиһиһлээхтик үлэһэбиккит туохтунан үүтү, эти сорботуолкалааһын сыллаабы былааннара туолар кыахха киллэһиттэрэ, олтоһонун былаанна аһара тоһоруллан, кыстыгы этэһи туоруурга олук ууруллубута буолар. Быһыл Муҕудайга аароклэстөр, Төлөйгө быз кэргэн фермалара түтүлүннүлэр, 34 саҥа олорор быз, 13 хотон үлэһэ киллэриһинэ. 21 эдэр фермер куонкуруһу аһан, 1 мал, 500 тыһ. солк. Граны ыллылар. «Чурапчы» ТХПК Москва куоракка ыытыллыбыт «Көмүс күһүн - 2014» быыстапкада кыттан 4 кыһыл, 1 үрүҥ көмүс мэтээлинэн наһарадаланна.

Эһиги түбүктээх, сыраһаах үлэһитин үрдүктүк сыаналыыбыт, бырааһынныкытынан өссө төгүл эбэрдэлээн туран, махталбытын тиздэббит. Баһарабыт үлэһит-хамнаһыт таһаарыылаах буоларыгар, сүөһүгүт-аскыт этэһи туарарыгар, бэйэһитигэр, быз кэргэн-һитигэр нус-хас, дьоллоох-соргулаах олоһу!

А. Т. НОГОВИЦЫН, улуус баһылыга,
В. В. ГУЛЯЕВ, улуус Сэбиэтин председателэ.

Чурапчы -- Таатта доһордоу сибээһэ

ТААТТА УЛУУҔУГАР -- ЧУРАПЧЫ КҮННЭРЭ

Сэтинньи 10 - 11 күннөрүгэр Таатта улууһугар Чурапчы улуунун күннөрү үрүк тэрэһиннээхтик ыытыллылар. Маныайы күн Чурапчы улуунун тэрэһиттэрин, үөрэх салаатын олохторун-дьаһахтарын, үлэһитин-хамнастарын көрөрүүгэ анализт быыстапкалары олохтохтор сэргии көрдүлөр. Итинтэ «Чурапчы» ТХПК, «Маарыасан» НО, ЧГФКСИ, Чурапчытаагы колледж, Ойуулуһуһаа техникум, о. д. а. экспозицияларын туруорулар.

Иккис күнүгэр улууспутугтан тинибит делегация төгүрүк остоһа кытынна, тэрэһиттэргэ сылдьан үлэһит-хамнаһы биллэһэ, анализ салааларынан уопут атаһастылар. Күннөһүн 160 киһи кытааччылаах талба тыһаһаахтарбыт көсүгэр көрөөччү күөн бийирбидин ыһан ылла.

П. А. Ойууһуһаа аатынан Таатта народнай театрын тизгэһиттэр туар саха эбэһэскэй литературатын төрүттээчи Былатыан Ойууһуһаа пааматынныгар төрөөбүтэ 121 сылыгар аһан өйдөбүннүк үөнөгү уурдулар.

Таатта улууһун баһылыга М.М. Соров, Чурапчы улууһун баһылыга А.Т. Ноговицын мустубут дьонго сэтинньи 11 күнүн Чурапчы-Таатта улуустарын сомоһолоһууларын күнэ буоларын биллэрдилэр. Ол күнө Таатта уонна Чурапчы улууһун Сэбиэтин председателлэр В.А. Охотин уонна В.В. Гуляев бу күнү биир санаанан өйүүлэрин эттир

уонна уоттаах-төлөнөөх эбэрдэ тыһаарын аһаһылар.

Таатта улууһун дьаһалатын дьөлөгөр «Төгүрүк остоһа, саһа аһастыһыт» ыалтыһанна. М.М. Соров Таатта улууһун нөһүлөһтөрүн субъектарыгар ханнак боломсуһулар киллэһитин, тыа сиртэр бюджет тыһаарыһытын, үөрэхтэһиттэргэ аутсорсинг киллэһитин, аһа сыһаан аһастыһыт, доробуһа харыстабылыгар ханнак үлэһит баралларын биллэһиннэрдэ. Ол күнө 136 Мөдүк федеральнай сокуонна тух улларыһылар киллэһитин тула испэһиттэр А.Т. Ноговицын Таатта дьонун-сэргэһин, баай историктын кытары ыкса

билэ уонна инникитин биһиги үлэһиттэргэ сүбэлэһэ кэлбэтэрин эттэ.

«Сарыа» Сыллыһан кыһыттар иккис улуус обществонноһун салаһаһыһылар кыһыһаах төгүрүк остоһулар, ырыһыһыһылар буолла. Манна Таатта улууһун олохтохторунан ол быыстапкалар туруорулуһа.

Күннөһүн көсүгэр үөрүүтөх маһыһыт Таатта улууһун баһылыга М.М. Соров Таатта-Чурапчы улуустара быһыр-быһырыттан быһыһаһа ситимнээх, биир өйдөбүһтөх буолалларын өссө төгүл тоһоһолоһон биллэһэ уонна Ойуулуһун нөһүлөһтөр баһыһыгар Л.В. Ефремовка 100 тонна чоһу

аһаһыт туохтунан сертификаты туттарда. Чурапчы улууһун баһылыга А.Т. Ноговицын бу Чурапчы-Таатта улуустарын сомоһолоһуулар өрөһүн дьаһалатын эр буолбаһа, бүтүн республика дьаһалыт киллэһитин дьон туар, мустубут дьон испэһиттэ эбэрдэлэһэ, Ыһаа Күөл нөһүлөһтөр баһылыга Е.И. Пасков, Даһа Аматтын нөһүлөһтөр баһылыга П.Д. Петров уонна Чөркөх музейн дирэһтэр Н.Е. Попов Чурапчы улууһун баһыһыт Бочуотунан грамотатынан наһарадалаһылар, ону таһаһан «Чурапчы улууһун сайдыһыттар ыһаһыт иһин» 3-с степеннээх анализ боллөһтөр И.И. Бочоһинна, Б.Ф. Неустроев — Мандар Ууска, П.Д. Раскеева тут-

тарда. Ыаллыһа сытар, сирдин-уоттуун, үлэһитин-хамнаһыт биир уйуһаһаах Чурапчы-Таатта улуустара ыкса сибээһэ-эһит, бары эйгэһи хаһан туран үлэһиттэһи быһырыһыттан ыһаһыһытара. Дьонгоһаһаһыт баһыһыттан быһыл бийити улууспут күннэһи Таатта баһан Чурапчы күннөһүн ыһаһа кэллэһэр. Аһа кэлэр сылга Таатта улууһун күннэһи бийэһэ буолуохтара. Ыкса малларбитыгар маһыһаһаһыт күннөһиттэһэр олук үчүгэһи көрсүбүттэһин иһин улуус салаһаһыттар, олохтохторго истиг махталбыт тиздэһит.

Семен ЖЕНДРИНСКИЙ.

Б.Ф. Неустроев — Мандар Уус наһарадалаһар

Бийнхт улсуултуугар уонсайа
229-533 мүн. өсүм. субэснени

СУОЛТАЛААХ ТЭРЭЭНИЙН КҮҮТЭР

Егор Семенович Минаркин салыптан иштен сырылган. Оның бейнесі ишпенсіз уақытты мақсатсыздығын танытады.

Бу сийан Сөлөттан „Кубок“ эбээр аламыбызга Болгарияга баран калып- Кинилер эмгэ уус-уран самодетельность көрүүгүз үчүзайык кытат, онтон күрсун аныльян, кыялтанан сатыы Болгарияга фестивалга ситинивитизон үрүүгүзү үрөтөн сыйлар.

Онон үтэ сый саудаланыгтыгар
бигэрэммит бөлөшүлүн берэн итэр.

Отгон управлалыгтай тулган элэр буюулаг, кулзуура сэлхэн сибсөөг структуралтан арнын уларгыгтайбы. Фольклор уонин кулзуурунай нэнилэстэбэ отделан арайлаа, В.П.Персимова сайааныччык уларгын саадалабытара. Көөстөр сыйлара, соруктара дээн павментынчыктара, кулзуурунай нэнилэстэбэни тутуу көрүү-карайлаа, докумунттын үстүн сүрүннэбэн буюур. Ону таванан 2017 сылта дээрн үс сылтаах программа компүсэкэмий уларгын-маманант барыта ол сүмүдөн барар.

Улустугун ызын көрөр болсоңо, бир улусн итээспатинде, башта турар, музейбит сууса булар. Оту улустуг башыга Андрей Тимофеевн үчүздүк ойдоң, 2008 жылдаха тутулан баран кызын үлүстүбүтк музейбитыгар капиталый өрөмүң ыытылган бийлгы дыйы аспапк үткө кириштек.

- 2015 саяхи биднийг хуучинд хэрхэн өсөн биэрүүлсэн нэрлэлийнхэн Олонхо
ынхоо бичигдэхээс. Дээ, бу түүхний
агаарч чөлөөтэйгээр сурданы
түүхэн дээ?

- Бу үбүз эгиз аһарыт фестивалыт дьону-сэргэни биэр өйгө-санаара түмэт, сэмэһөлөхтө дьон өссө төгүл тоһоһулуубун. Онон улууһа дьаһалтага, култуура управлениета дараһа бары түмэни маныах хабаннаах фестивалы Олукко ыйыаһын чэригэрин ыйтыһыт дьон номугу быһарбытыт. Уопсайыан иинниэтин фестиваль, сыйаһы ыйтыһар үтүккө кубулуйарга үлү бүрэр. Маныа Мэҥэ-Хаҥалас улуусун холобурдускпун баһарабын. Кинистэр улуустарын иһигэр өссө спортивнай эһирээх норуот ууе-уран самаластыһаһын фестивалыт, мин өйдүүбүтүн, 23-с төгүлүн ыйтыһар. Онон 2015 сыллаһы олукхо сыйыһаах фестивал программатын саҥа дьыл кэнигитин улууһа дьаһалтаһар биргэһэтин олунуулаһуулар тутарга сааһыахпыт.

Оройуон салалтатын дьаһанынан
Олоххо ыһаанын хамыһыһыта
тэрээтэ үлэтин саҕалайыта. Номнуу
10-ча муһаах ыһыһынан уһаай
тэрээһин торумун онорон аһоробут.
Биллэһин кэмэти улуустуу аһаһаһторун
бу улаһын ыһаах тула соһоһаһуур

саялтан культуури управлениетын үдүлнөттө араса хайыскаларыан ичиннөттөри юрбөн кыи туука депиннөттөттөрүн, уонсай тэрдөнн хайыи буюуохтоотун өйдөтөр-сиптөр, чингэтөр үстөн кыта саялтанн.

Башкортстан этнохот, Чуратчы
улууфутар ышталымыктах Олоонго
ышталыда токус тогулун тарилар, олоон
дымлар, олуус убулулуусай салы, Бир
сылы ышталымыктах келген халыкта,
Олоон байыгы ышталыктах миндиги 9

сыйлагычтан алынып, көзөңдөтүлүп 9 сыйлагычтан сыйгычтарга оңолушуна. Бары да биреринин буюму, 9 сыйлагыча сакчыга сакталып буюлар. Көзүгү айланмасын, элестилтир, элестилтир түг басырыгынан бу улакка сыйгычтан чыгып буюлар көсөт, жана эр жөн кулун-сүрүн көрөтүлүп. Чуратыгыбыз токус токусун тургузду, 9 айына, 9 буюмга сыйгычу, буюм Уулун

саяалсан үлүүслүт 9 бас-нод, билер-
кестор эр кийимин үйлэтин, кавалер-
ийн сирогдсон олох араас зийтэин
бүтүүлүүтүн хайван конкетарыбт сүрүн
сортта бусад, бу нэвч бүтүүлүүт айнах
уурүүдөөк айыалхайтар көстөөсөөк.

Олонхо асослагдмалын
бүрэлдэвчлэлээр хэлтэр хөрүүлэгч
буу бэлтгүүс хөрүүлэгч
Бастаагийнхон, хас бичигийн төмөрөгч
сэн бичигийн бичиг бичигчлэл. Бичигийн
туургийн тэргүүлэгч, ТОС-ийн
төмөрөгчийн сүүлчээр 7 бичигийн
бичигийн аарайт, өсөө эхлэн нэвч
туулган туулгануу. Холбоо, сүүлч
төрүүл-үүлэн хэлтэр бичигч Уусан
ашигтай бичигч, ону тэвчлэн нэвч
туултэр улуу нийлбэр Г.П.Бичигийн
ашигтай бичигийн нэвчлэн нийлбэр
нийлбэрч, сүүлч хэлтэрч бичиг
дойдүүлчлэлтийн үзэгтэвчлэлт.
Изобразительский искусство
төрүүлэгч И.И.Синдэгчлэн

Митрийаанын сноридын культуура элэгтэйгэр билээр-костер дикомутун, С.А.Новгородова сайнхлан дууриач-харьбылын, П.Н.Самойловын дорубуа харьстылын сайнхлын, Савиосой Союз Геройа Г.Д.Протодьяконовын сэрэн сайнхлагын хорон бууруучарбыл, сайнхлан бастай Савиоскийский Уэл Геройа Р.И.Константиновын тых хайнхастылын үдэлгитэрин, Чурагчыны Аян дайдуу атырчылгы уулу тренер Д.П.Коркинанын спорда сайнхлын дикомутун, И. Дарамын Е.А.Борисовын Чурагчы уулу тун сайнхлагчдын, колубо, савиосой спордчилалын үйлдэжүүлгитэрин

- Ошондо ыңгайыңар татма-сат,
туңгүз көсүңүзүң туңгунан тузу
атма-сат?

• Бизге турар, сөзгө ачык орус куутулукка норуот ырашынныга. Түпүлүгү токуруна мустар хас баштир сак кыргыч сөзсүзү тангыч сайбонч таньдылзас. Бизгеги акыгы бизгеги

[illegible]

Чурагчлаа аялталар. Олонхо
дуга үрлүү талманга барьхадхав диги
диги хэс бигэрлэн юмнээс бигр
дигишлээ, ол саван тул бигр бигр
диги түмүсүдэнгү аяла түрүктү
диги, дигишлээ аяла үлүсүдүтүр
дигишлээ "Монголго сонгуулара"
диги дигишлээ-дигишлээ түмүсүдэнгү
дигишлээ.

Алгачкы сынды ботак хас ыныкты түбүлө киргизиптө көрүүнүрүс байылыгыны кылыштыр. Ошон бердин ичинен, Чырагы ТОС-а эгизде сынык эрө ыйырылган гүрүлөмө булбуттура ыраат, басы

[illegible]

– Республикабызга артык мугалимлерни келтирип, китепхана, лабораторияларга жана спорт залга жетеректикти берсе, буларга кызык болуучулар болушса, буларга кызык болуучулар болушса?

[illegible]

- Դուք օտարիք որպես ծնունդ
պարհ?

Олонхи зыггарынан энбэстээн
спуттар Олонхо дыгга кыныл (5-с
нус оянулар) тутулуохка. Ону
энин Махайыга Алы-уук мас, нэки
ураа тутулуохка. Күлүө тутула

номибу сарвазоиш Муним, Уран сарва-
тринини хатари дунобаршан тух-
минини, кайхак бодустишун ба Ҷаҳан
бодустишан ашробу Олохон дилшан
уради, Ам-луку мас барфашастан
бигр дойдукташ Иван Степанович
Андреев («Якутское») номибу
бурзбег. Ҷубушан болуруда
ба Ҷаҳаншан да вид тун сарвазоиш

- Матилик казактар тарихын, дүйнөнү түздү, жоруктагы айымалыны уюмга салыштырып сүдү агузду ыскара „Матаңдары оонунуларынгар“ кызыктуу адабияттары, жүз кийинки секизжүзүнү адилеттиктенгар хандар бугапар?

- Культурнай программага диснарий-режиссерсий отутэр „Манагара ооннуушарлар“ хамтаалый режиссеруун үтүлээбиг бип дойдулалхытын А.Н.Боршомовы улуустат хамтаалыгата биэргэнигиз, Амгалага Нотаронна собулунга биэргизэ. Министериастыг илгүч биэргэсэрэро хахыттар.

- 2015 сылы мөмтөмнөр ылым, динэр, 10-с үбүлүмүнэй сыла дөбөтөт.

- Чамдла саяху. Олон бичигт бүсээр Олонхо асаривчлалтын хэлтэй уламжлал муулах тэрийнхэн. Сүүн хүнүрүр бичүүрүстөрбөгт уон сый тухарь ыгытлын килит тэрийнхэн туу бөгдө, түмүктөр, тух нэзэр-бичлэг бөөрй тууох бичүүрүр ууруулуон нэвэрлэй дон. Огтоо ситын тохуулууа шувуай-гүстөгсөөй конференци ыгытлалт-бу конференцила бичүр сүүн хайсчлал эр нийн оруулон ыгытлалга ыгытлалын бичүрбил. Үгбэ этэн айарбчтын курдук, асаривчлалтын конференцила бичүр эр нийсхө уламжлал сүүлга бичүрлүн. Уулуулуугар бичил В.И.Давыдов үрүсүдэлэлхөк эр дон сүбүрүр үлүлэрин бөгт тэрийнхэн саяалалшар. Бу күнүрүр ууруулуон бичүүрүрүр хүйрлэн араа бичүүрүрүрүр, нийн килестингэри ыгытлар. Ол түмүгүн айарбчтын үгбэ холбоу оностон хас бичүрлэй килестингэ эр дон харун тэрийнхөн дон этэн айарбч. Олонхо айарбчлар бичүрлэн түмүн уламжлал хор түрүрүрүр бичил бөгд.

Олон Културауу саяхан, Олонхө
мөнхүүн тэрхийн үүсгэ барыга
мөнхөнөөсөө барыг. Бичигийн үүсгэ
сүүлхэнь тэрхийн үүсгэ — Олонхө
мөнхүүн үүсгэст дунд-сүүлхэ бичиг
ийн куруу түүснэ — барыг
куушхыг, оооо бичиг үүсгэст үүсгэ
сүүлхэ, чархыг түүснэ рүүсгэст
дунд-сүүлхэ бичигтүүснэ дунд-сүүлхэ
бичиг

- Николай Владимирович, к сожалению, янин махоннабын үлүсүр сындамаштары башкабын!

Капелло Наталья ПУХОВА.

МЭЛДЫИ ҮЛЭ ҮӨНҮГЭР

«Үдэ коммунага» тэрилтэ Чурагчыга 2000 сэлдэххи тэрилтэн үзэлгэн сабдалаагыта. Аны саас кулун тутар ыйга тэвэттэмнэтээ 15 сэлдэрын туулуохтара.

[illegible]

Қосарулу бүт дым онутар аны сайын бушуксаах республиканын
сыйлах аналдык „Олсержо башын“ тутулуктаах.

Юрий Константинович: «Эу туулуу көтүрүтүт үй-кары көрүлүбөзүнүн үрдүнүн ууусу дыналтта көрдүкүтүтүр бир башкашыяны ойдоон сөбүстүлүт: Кумарьян дугаар, смета эгин оторсубатахты. Үлөдүн ташуулуу дөбөстөрүн издөйбөшт: Ой ээри, күн бүтүрүр дери катан бекс сыйдыгышар, абакса ден мелингар. Дыо магарушун кэти туулуубуз жинити шукуралмак, элбик тарыга үмөкөи булан тымар, тохойото оуус элбик. Бокун-сыялыг, быялыг туулуун этэ да барыштык: Күнтэ, «Дружба» эркин сыяын асхалыи эюу быялыг. Ити өсө асхалыи кавирбүнн көргөт, эрбистөрбө ашаналар.

сепитры атландарга ауталдыбыз. Байка, биргездери, ишкентте улууту байланыштып отуруп дым таштыгып туралар, иши дигеи эрибти. Бир сурун кышкыбыгынып тешер-талар бир максатына-лактыгы эргениш булар. Милына коммунисттер бусун эргеништер эрери, армийеги частан булукхольгана буйгул берип аралып даштып, отгон бийлиги сеню тийгин аласы, перетонаны ишдир кылы-тып сус. Ишине эмес учуштук элесер. Уш араак корунтубуз, узун ишкенттеги ушкентти", — дигеи кеште.

Бу тэрилтэ үлгүн-хамнаһы туйулук „Сага-оохс“ хайыһалыгар тэрилтэлэртэн суруйа, сырдатыа кэлиһин: Кырыкк дьаһан, буурайынан боруостан кэлиһтэрин үлгүн көтөрүтүө, олохторун-махатарын олохтустууларын мэдэр, туйаһары оһтотулар. Кинилэр өйдүөхкэ, өйүөхкэ, үлгүлэри тэрилтэлэргэ күөс-көмө буолуоха.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Сага олох

Анхны суудалт үндэстэр санхуу
 ривчидан олохын арга-ахуйг олох
 гүйдэлгүй байх. Сүүлдээ хайгууль
 чингэлдэр нарийвчлалтай арга-ахуй
 жинхэнэгийн арга-ахуйг олох.